

principles of its functioning, the differences in male and female fashion, the relationship between male and female identity in fashion, the mechanism of influence of fashion preferences on the outer self-expression of contemporaries in the late XX – early XXI centuries.

Key words: fashion, fashionable clothing, gender, gender differences, femininity, masculinity, masculine and feminine identification.

Надійшла до редакції 25.10.2016 р.

УДК 7.072.2:789.5

ДЗВОНАРСЬКА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ КАМПАНОЛОГІЧНИХ СТУДІЙ

Кіндратюк Богдан Дмитрович, доктор мистецтвознавства,
професор, ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет ім. В. Стефаника», м. Івано-Франківськ
bohkind@ukr.net

Окреслено результати кампанологічних студій, що прослідковують на базі широкого кола джерел і відповідних досліджень формування наукових уявлень про дзвонарську культуру України. Подано нові погляди на історію дзвонів і дзвонарського мистецтва, значення місцевих приписів дзвонів у церковному обряді та світські функції. Осмислено відображення дзвонів і дзвонів у народній культурі, красному письменстві, візуальних мистецтвах, музиці, що засвідчує велике значення дзвонарства в духовному житті народу. Визначено напрями нових досліджень.

Ключові слова: дзвони, дзвіниці, дзвонарі, дзвонарська культура, кампанологія, християнство, музика, церковний обряд, світські функції.

Постановка проблеми. Дзвонарство було одним із дієвих чинників східноєвропейської культури, дзвоніння вплинули на мораль, звичаї. Ця гілка мистецтва залишила глибокий слід у музичному фольклорі; биття у дзвони провадило церковний спів, їхня музика сприяла формуванню національних шкіл звуку в Білорусі, Росії, Україні. Однак результати наших кампанологічних студій дзвонарської культури України, де прослідковано на базі широкого кола джерел і відповідних досліджень формування наукових уявлень про її дзвонарство, викладено нові погляди на історію дзвонів і розвитку дзвонарського мистецтва, його функції в житті людей тощо ще не стали гуманітарним надбанням студентів і широкого кола культурологів.

Останні дослідження та публікації. Наше перше міждисциплінарне системне дослідження дзвонарської культури України як соціокультурного феномена визначило створення фактично нового напрямку сучасної української гуманітаристики – кампанології. Вона дозволила розглянути процеси формування та розвитку протягом століть дзвонів і дзвонарського мистецтва на українських теренах, запропонувати в контексті аналізу даної проблематики наукове уявлення про українське дзвонарство, дати визначення поняття *дзвонарська культура України*, висвітлити відображення дзвонів, дзвонів у різноманітних видах мистецтва. Відповідно, у відгуках на опубліковану монографію відзначено ці головні здобутки проведеного дослідження. Однак рецензії на монографію [2–7] не відображають усіх, що нині бачаться, перспектив подальших студій. Вони мали б урахувати також пропозиції, висловлені на публічному захисті нашої дисертації.

Мета статті. Окреслити головні результати кампанологічних студій дзвонарської культури України, що допоможуть їхній популяризації, введенню до змісту гуманітарної підготовки студентської молоді, залученню культурологів до перспективних досліджень.

Вклад матеріалу дослідження. Джерелознавчий аналіз важливих історичних, культурологічних, музикознавчих, філософських праць засвідчив певні напрацювання в напрямках узагальнення тисячолітнього супроводу життя людей грою на різних музичних інструментах, серед яких поважна роль належить звучанню бил, дзвінків і дзвонів. У Русі-Україні особливу значимість ці ідіофони отримали з часу, коли вона разом з ученням Христа прийняла, пристосувала й розвинула дзвонарське мистецтво як важливу складову церковної музики. Спільно з богослужбовими співами, читанням священних книг у храмі, сакральним малярством дзвоніння допомагало творити величне єднання з Богом. Закличне биття у дзвін збирало на церковну Службу, народне віче; сполошне – попереджало про небезпеку, сумні звуки дзвонів сповіщали про смерть; плин часу відзначали й продовжують відзначати годинникові дзвони. Розвивається карийонне мистецтво. Вивчення походження та розповсюдження бил, дзвонів і їхньої музики переконає в значимості цих

інструментів у світському й церковному житті, важливому місці у формуванні соборності українського народу, викристалізованні української нації. З часу Київської Русі та продовжувачів її традицій Галицько-Волинського князівства й Литовсько-Руської держави їх правителі, Церква dbали за будівництво дзвіниць і виготовлення дзвонів. Особливе місце в забезпеченні тяглості розвитку на наших землях дзвонарства та зміцнення його особливостей посіла доба українського бароко. Братства, козаки та їхня старшина, надихнені усвідомленням своїх національних перспектив, разом із відливанням важкого озброєння, залучали його майстрів до виготовлення різних за оздобленням і вагою дзвонів, знаходили кошти на це й будівництва унікальних дзвіниць. Згодом їх архітектура отримала характерний розвій у рідкісному дерев'яному будівництві, зокрема, українців Карпат.

Поширення дзвонарства і його складових, їхня багатофункціональність у житті українців підтверджують відображення дзвонів і дзвонів у таких кампанологічних джерелах, як твори народної культури, красного письменства, візуальних мистецтв і музиці композиторів. Тут митці різними гранями свого таланту відтворили шанобливе ставлення до дзвонів і їхньої музики, дзвонарів, дзвіниць, формування столітніх звичаїв викохування дзвонарства, різноманітного його побутування та впливу на всі сфери життя.

Дослідження історії дзвонів і дзвонів в Україні спирається на велику кількість віднайдених і опрацьованих джерел. Це допомогло повнішому вивченню різноманітного побутування дзвона як унікального музичного інструмента, посприяло формуванню нової галузі національної науки – української кампанології, упорядкуванню її термінологічного апарату. Отримані результати про особливості дзвонів і дзвонів у різний час і в розмаїтих регіонах України переконують у багатстві проявів складових дзвонарської культури [1-7].

Структурну модель дзвонарської культури України складають:

- усі види діяльності з відливання дзвонів, виготовлення бил і клепал, будівництва споруд для них, фундування на це коштів;
- зусилля громад і дзвонарів стосовно збереження та розповсюдження дзвонів, збирання їхніх комплектів, охорони споруд для них;
- функціонування дзвонарства в суспільно-побутовій, церковно-сакральній і народно-обрядовій сферах завдяки повсюдному церковному та світському використанню бил і дзвонів;
- підготовку дзвонарів і мистецтво творення ними дзвонарських композицій;
- відображення поліфункціоналізму складових дзвонарської культури в красному письменстві, візуальних видах мистецтва та музиці як кампанологічних джерелах.

Отже, дзвонарська культура України – це модель з організованими осередками-парафіями, внутрішнім рухом, власними законами; система, що характеризується своєю природою, функціональними зв'язками, самодостатнім статусом, визначальними рисами й особливостями, соціокультурним призначенням; дзвоніння володіють неабиякою силою психологічної дії на християн, вплинули на мораль, звичаї українців; ця гілка мистецтва залишила глибокий слід у фольклорі, художній літературі, роботах майстрів візуальної творчості й музиці. Дзвонарська культура України – самобутнє мистецтво, яке визначають такі положення:

- у контексті синергетики дзвонарська культура розуміється як структура, що самоорганізується;
- точне уставне використання бил і дзвонів у церковних службах не суперечило виникненню місцевих регіональних способів і репертуару дзвонарського мистецтва;
- на українських землях у творчості майстрів сформувалися різні стилі художнього оформлення дзвонів, удосконалювалися способи їхнього відливання та підвішування на дзвіницях; певна річ, що такий різноманітний мистецько ошатний зовнішній вигляд цих музичних інструментів не міг не представляти таку ж високу красу й досконалість виконавської творчості дзвонарів, але якими властиво були їхні композиції в княжу добу й ранньомодерний і новий час поки що не знаємо;
- зведені унікальні дзвіниці, наділені різними стилями художнього оформлення, розширилися їхні функції;
- складові дзвонарства постійно перебувають у діалозі культур, складних механізмах міжетнічних взаємовпливів і міжкультурних діалогів.

Історичне, семантичне й функціональне поле дзвона на теренах України обіймає декілька дотичних сфер його побутування – суспільно-побутову, церковно-сакральну й народно-обрядову.

Відомості про давні дзвони як самобутні пам'ятки духовної і матеріальної культури систематизовано в спеціальному електронному каталозі (оновлення Базис даних *Давні дзвони України (XI-XVIII ст.)*) див. на web-сторінці Центру дослідження дзвонарства ДВНЗ *Прикарпатський*

національний університет ім. В. Стефаника www.pu.if.ua/depart/Cdz/ua/. Уміщено записи звучання окремих найдавніших пам'яток українського дзвонівідливницького мистецтва, фрагменти виступу дзвонарів на фестивалях тощо.

Проведене дослідження не вичерпує поставленої проблеми, адже вивчення такої сторінки українського мистецтва, спадку минувшини, якими є дзвони й дзвоніння, формує підложжя нових обріїв наукових студій, зокре́бно у сфері української кампанології. Одну з перспектив дослідження вбачаємо у виявленні специфіки функціонування дзвонів у дотичних сферах їхнього побутування, окресленні паралелей між ними й взаємопроникнень. Це дозволить описати характерно організовану дзвонарську функціонально-семантичну систему.

У методологічному аспекті вивчення дзвонарської культури України більшу увагу треба приділити новим дослідницьким підходам у сучасній культурології. На етапі становлення української кампанології заслуговує особливої уваги вяснення значень, узгодження правопису термінів, семантико-етимологічних визначень термінологічного словника дзвонознавства.

Подальшому дослідженню дзвонарської культури України сприятиме віднайдення захованих у роки світових воєн дзвонів. Водночас ще не описані всі давні дзвони, які є на дзвіницях, вежах храмів, ратушах і в музеях, не затоновано їх основної характеристики – звукового спектру. Прикро, що досі не віднайдено давніх записів композицій українських дзвонарів. Варто продовжити пошуки картотеки дзвонів Всеукраїнської академії наук, альбомів з описом цих пам'яток перемишльським владикою Г. Лакотою (1883-1951 рр.), архіву відливника дзвонів В. Супранівського (1891 – бл. 1984 рр.); треба підготувати до опублікування хроніки монастирів, матеріали дослідників дзвонарства, архіви людвисарів тощо. Цікаві результати принесе віднайдення та систематизація відомостей про виготовлення дзвонів у регіонах України, розвідки про не збережені дзвони, людей, які намагалися їх врятувати від знищення. Серед оздоблень дзвонів бачимо певні рисунки, графічні символи, розташування ліній і геометричних фігур. Відповідно варто б дослідити графічну символіку на дзвонах, відзначити певну історичну еволюцію та відмінності в різних країнах, що уможливило б кращий показ особливості української дзвонарської графічної символіки (щоправда, чимало в цьому аспекті кампанологічних студій зроблено львів'янкою С. Боньковською). На часі написання історії виготовлення дзвонів у Донецьку, Дніпропетровську, Нововолинську, фіксування секретів їхньої реставрації на підприємстві В. Бабали (Бучач), інших місцевостях.

Не вивчено складний механізм міжетнічних взаємовпливів і міжкультурної взаємодії у сфері застосування цих ідіфонів. Ретельних пошуків потребує фіксація можливого супроводу богослужбових співів легким дзвонінням, вивчення взаємодії раннього русько-українського багатоголосся з музикою дзвонів, студії взаємовпливу народної музики, її мелодій і дзвонів. Аналіз різних модифікацій дзвоніння в залучених нами до розгляду сучасних музичних творах, хоча й відповідало поставленій меті, усе ж потребує музично-теоретичного поглиблення, що, в свою чергу, зможе інспірувати важливі узагальнення. Приміром, визначення ладо-гармонічної семантики дзвоніння як знаку-символу на сучасному етапі еволюції національної музичної мови. Актуальним є висвітлення заявленої проблематики у паралель до світової дзвонарської науки й мистецької практики. Не вичерпане питання студій оркестрових дзвонів в українській музиці Потребують докладного аналізу, передусім, знакові для української музики твори, а названі нами музичні композиції, де зустрічаються дзвонарські звучання [1; 699–704], мають одержати належний теоретичний аналіз. Вимагає відповіді питання стосовно функції дзвонів в українській історично-героїчній опері. Потребує обґрунтованого показу явище дзвонів у сім'ї музичних інструментів, не виокремлюючи їх, а поєднуючи з іншими ідіфонами. Цікавою є ідея створення Тематичного каталогу мотивів дзвонів в українській музиці. Вимагає поглиблення розгляд питання використання дзвонів і дзвонів у світському житті, окреме їхнє сакральне застосування в повсякденності, не пов'язане з релігійною відправою. Дзвонарство не стане суто світським явищем, хоча й здатне впливати на артефакти світської культури, включаючись до перебігу буденного життя людей. Якщо ж відшукувати найбільш наближену до світського мистецтва галузь *мистецтва дзвонів*, то, мабуть слід звернутися до карийонів і карийоністики. Характеристики цього відгалуження дзвонарського виконавства не знайшли належного відображення в дослідженнях українських кампанологів. Важливо фіксувати розвиток національного карийонного мистецтва у виконавській творчості киян І. Рябчун, Г. та Н. Черненків. Символічно, що на торжество Св. Євхаристії, коли дзвони скликають вірних до храму в чоловічому василіянському монастирі Преображення Господнього УГКЦ, що на Ясній Горі в с. Гошеві Долинського р-ну Івано-Франківської обл., 14 червня 2015 р. започаткувалася I міжнародним фестивалем *Дзвони Ясної Гори еднають усіх* традиція карийонного мистецтва на Прикарпатті. Оскільки карийоністів в Україні мало, то було запрошено фахівців із Бельгії, Польщі, Росії.

Заслужують на увагу окремі студії появи й розвою в Україні годинникових дзвонів, вивчення їх особливостей. У вивченні будівель для дзвонів потребує уваги питання влаштування міських годинників, дія яких сполучена зі дзвонінням. Треба ширше, а не тільки фрагментарно торкнутися дзвонарської спадщини інших народів, що проживали на українських землях упродовж останнього тисячоліття.

Висновки. Пріоритет комплексного концептуального осмислення дзвонарства України як національного духовного явища, однієї зі субстанціальних складових її культурних надбань потребує окреслення нових наукових пошуків, включення їх результатів до змісту підготовки майбутніх фахівців.

У подальших дослідженнях варто вказати на потребу вивчення особливостей колишнього побутування дзвонарства в регіонах України. Особливої уваги серед кампанологічних студій потребує аналіз розвитку дзвонарства, збереження його традицій в українському зарубіжжі, зокрема, на Перемишльщині, її значення для розвою дзвонів і дзвонінь.

Список використаної літератури

1. *Кіндратюк Б.* Дзвонарська культура України : монографія / Б. Кіндратюк ; [наук. ред. Ю. Ясіновський]. – Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2012. – 898 с. + CD. – (Історія української музики: Дослідження, вип. 19 / Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України).
2. *Лецишин Р.* Важливе дослідження з кампанології : [рец. на монографію Б. Кіндратюка «Дзвонарська культура України»] / Р. Лецишин // Вісн. Прикарпат. ун-ту. Серія: історія. – Івано-Франківськ, 2012. – Вип. 22. – С. 208–210.
3. *Лецишин Р.* Нові народознавчі студії [про монографію Б. Кіндратюка «Дзвонарська культура України»] / Р. Лецишин // Перевал. – 2013. – № 1. – С. 185–187.
4. *Медведик Ю.* Дзвонарство України у дослідженні Б. Кіндратюка : [рецензія] / Ю. Медведик // Вісн. Прикарпат. ун-ту: мистецтвознавство. – Івано-Франківськ, 2012–2013. – Вип. 26–27. – С. 369–376.
5. *Сиротинська Н.* Рецензія на книгу Б. Кіндратюка «Дзвонарська культура України» / Н. Сиротинська // Укр. музика. – 2014. – № 4. – С. 158–160.
6. *Сукач С.* Читая монографію Б. Кіндратюка «Дзвонарська культура України» / С. Сукач // Дзвони в історії і культурі народів світу : матеріали VI Міжнар. наук.-прак., іст.-краєзн. конф., 20 серп. 2016 р., Луцьк : наук. зб. / [уклад. Г. С. Марчук]. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2016. – Вип. 6. – С. 117–121.
7. *Томин В.* Духовні пам'ятки народу [про монографію Б. Кіндратюка «Дзвонарська культура України»] / В. Томин // Перевал. – 2014. – № 1–2. – С. 313–314.

References

1. *Kindratiuk B.* Dzvonnars'ka kul'tura Ukrainy : monohrafiia / Bohdan Kindratiuk ; [nauk. red. Jurii Jasinowskyj]. – Iv.-Frankivsk : Vyd-vo Prykarp. nac. un-tu im. V. Stefanyka, 2012. – 898 s. – (Istorij ukrains'koi muzyky: Doslidzhenia, vyp. 19 / In-t ukrainoznavstva im. I. Krypiakevytcha NAN Ukrainy).
2. *Leschyshyn R.* Vazhlyve doslidzhennia z kampanologii [recenziia na monogrfiu B. Kindratiuka «Dzvonnars'ka kul'tura Ukrainy»] / R. Leschyshyn // Visnyk Prykarpats'koho universytetu: istoria, vyp. 22. – Ivano-Frankivs'k, 2012. – S. 208–210.
3. *Leschyshyn R.* Novi narodoznavchi studii [pro monohrafiu B. Kindratiuka «Dzvonnars'ka kul'tura Ukrainy»] / R. Leschyshyn // Pereval. – 2013. – № 1. – S. 185–187.
4. *Medvedyk J.* Dzvonnarstvo Ukrainy v doslidzhenni B. Kindratiuka [recenziia] / J. Medvedyk // Visnyk Prykarpats'koho universytetu: mystechtvoznnavstvo, vyp. 26–27. – Iv.-Frankivs'k, 2012–2013. – № 26–27. – S. 369–376.
5. *Syrotyns'ka N.* Recenziia na knyhu Bohdana Kindratiuka «Dzvonnars'ka kul'tura Ukrainy» / N. Syrotyns'ka // Ukr. muzyka. – 2014. – Chys. 4. – S. 158–160.
6. *Sukach S.* Chitaia monogrfiu Bohdana Kindratiuka «Dzvonnars'ka kul'tura Ukrainy» / Serheii Sukach // Dzvony v istorii i kul'turi narodiv svitu: mater. VI Mizhnar. nauk.-prak., ist.-kraezn. konf. (20 serp. 2016 r., Luc'k, zamok Liubarta) : nauk. zb. / [uklad. H. S. Marchuk]. – Luc'k : PVD «Tverdynia», 2016. – Vyp. 6. – S. 117–121.
7. *Tomyn V.* Dukhovni pamiatky narodu [pro monohrafiu B. Kindratiuka «Dzvonnars'ka kul'tura Ukrainy»] / V. Tomyn // Pereval. – 2014. – № 1–2. – S. 313–314.

ЗВОНАРСКАЯ КУЛЬТУРА УКРАИНЫ: ПЕРСПЕКТИВЫ КАМПАНОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Кіндратюк Богдан Дмитрієвич, доктор мистецтвознавства,
професор, ГВУЗ «Прикарпатський національний
університет ім. В. Стефаника», г. Івано-Франківськ

Очерчено результати кампанологічного дослідження, що прослідковує на основі широкого кола джерел формування наукових поглядів на дзвонарську культуру України. Представлені нові погляди на історію колоколов і розвитку дзвонарського мистецтва, значення місцевих передписань дзвонів в церковному обряді і їх світські функції, осмислено зображення колоколов і дзвонів в народній культурі,

літературе, візуальних мистецтвах, музиці, що свідечує про значення звонарства в духовній життєвій культурі народу. Визначено напрями нових досліджень.

Ключові слова: колокола, колокольні та дзвониці, звонарі, звонарська культура, кампанологія, християнство, музика, церковний обряд, світські функції.

BELL-RINGING CULTURE OF UKRAINE: CAMPANALOGICAL STUDIES PERSPECTIVE

Kindratiuk Bogdan, Doctor of Philosophy and Arts,
Professor, State National University named
after Vasyl Stefanyk, Ivano-Frankivsk

The study outlines the main findings of campanology studies based on a wide range of sources and relevant researches about the formation of scientific concepts of the bell-ringing culture in Ukraine. It highlights the new perspectives on the history of bells and the bell art, on the meaning of local bell-ringing ceremony regulations in church, and its secular functions, an overview of accommodation facilities for the bells, their state of preservation, collecting donations for the construction of casting bells and bell towers, describes the art of bell-ringers. The researcher examines the fact that bells and bell-ringing are reflected in popular culture, fiction, visual arts, music, confirming the importance of bell art in the spiritual life of the people. The prospects of campanology studies are defined.

Key words: bells, humanitarian sciences, Ukrainian bell-ringing, bell-culture, campanology studies, bell-ringer.

UDC 7.072.2:789.5

THE BELL-RINGING CULTURE OF UKRAINE: CAMPANALOGY STUDIES PERSPECTIVES

Kindratiuk Bogdan, Doctor of Philosophy and Arts,
Professor, State National University named
after Vasyl Stefanyk, Ivano-Frankivsk

The aim of the research is to describe the main results of our campanology studies «The bell-ringing culture of Ukraine», that may help in popularization, introducing young students in humanitarian sciences, involving other culturologists in our research. The scientific field of the research here must be defined.

Research methodology. In «The bell-ringing culture of Ukraine» we have figured out how the new look on sources of scientific knowledge helped to describe the history of bells and a bell as a culture development tool in people's lives. This has not become the property of students and culture until now. We outlined prospects for further campanology researches.

Results. This campanology study helps to shape the scientific understanding of the bell-ringing culture of Ukraine. It highlights the new perspectives on the history of bells and bell art, on the meaning of local cultural regulations in bell ceremonies in church and other secular functions. It shows an overview of accommodation facilities for the bells, their state of preservation, collecting donations for the construction of casting bells and bell towers, describes the art of bell-ringers. The researcher examines, how the bells and their ringing are reflected in popular culture, fiction, visual arts, music, confirming the importance of the ringing art in the spiritual life of the people. On the basis of this, the prospects of campanology studies are identified.

Novelty. The perspectives of further campanology studies of Ukrainian bell-ringing are described for the first time.

The practical significance. The research of the Ukrainian bell-culture should help to improve humanitarian students' experience, and start deeper campanology researches.

Key words: bells, humanitarian sciences, Ukrainian bell-ringing, bell-culture, campanology studies, bell-ringer.

Надійшла до редакції 23.11.2016 р.

УДК 304.4(477)

ЄВРОПЕЙСЬКА СТРАТЕГІЯ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ

Бабкін Віктор Олексійович, аспірант, Київський
національний університет культури і мистецтв, м. Київ
aspirantura-knukim@ukr.net

Проаналізовано основні положення культурної політики Європейського Союзу, звернено увагу на прихильність ЄС до заохочення форм культурного самовираження в межах міжнародних культурних відносин шляхом поглиблення діалогу з питань політики з країнами-партнерами та зміцнення системи керівництва культурою. Наголошено, що культурна інтеграція є стратегією культурної політики ЄС, що сприяє згуртуванню його держав-членів, посилення європейської культурної ідентичності та позицій ЄС у світовому співтоваристві. Наведено принципи європейської Стратегії для сфери культури від 2007 р., а також проблеми, вирішення яких забезпечить її ефективність. Звернено увагу на завдання стратегії ЄС для міжнародних культурних зв'язків і розроблену Платформу культурної дипломатії.